

DANUTA SZYMONIK

KRYZYS LITERATURY I LITERATUROZNAWSTWA ORAZ PRÓBY JEGO PRZEZWYCIĘŻANIA

W ostatnich kilku latach obserwujemy wyraźny kryzys literatury i literaturoznawstwa w tym i rusycystycznego, zarówno w Polsce, Rosji, jak i w innych krajach Europy. Jego przejawami są ograniczenia programowe i godzinowe, wynikające zarówno z dyrektyw i rozporządzeń ministerialnych, jak i z konieczności zmiany profilów kształcenia ze względu na nowe wyzwania i potrzeby rynku. Na przykład pragmatyzm zawodowy neofilologów zorientowany jest obecnie bardziej na lingwistykę niżeli na literaturoznawstwo, o czym świadczą propozycje kształcenia młodzieży (proponuje się m.in. język angielski, niemiecki, rosyjski w biznesie, translatorykę lingwistyczną i tym podobne). Z kolei w ofercie polonistycznej pojawiają się takie specjalności, jak: komunikacja w praktyce społecznej, nauczanie języka polskiego jako obcego, logopedia, edytorstwo i inne. Ponadto w związku z rosnącą liczbą różnych portali internetowych mamy do czynienia z wyraźnym spadkiem czytelnictwa.

Zorientowani na autorefleksję zawodową filolodzy-literaturoznawcy, uświadamiając konieczność utrzymania się przy życiu we wciąż zmieniających się warunkach, poszukują dróg stabilizacji dla dyscypliny, którą uprawiają. Jednym ze sposobów jest popularyzacja literatury odbywająca się na różnych poziomach: od wieczorów i spotkań z pisarzami do organizacji stowarzyszeń i związków zawodowych, od targów książki do konkursów, olimpiad, premii

---

Dr hab. DANUTA SZYMONIK, prof. UPH – kierownik Katedry Filologii Rosyjskiej i Komparatystyki w Uniwersytecie Przyrodniczo-Humanistycznym w Siedlcach; adres do korespondencji: Stanisława Konarskiego 2, 08-110 Siedlce; e-mail: d.szym@op.pl

i nagród literackich. Jednak owe przedsięwzięcia nie są w stanie w pełni zaradzić zaistniałej sytuacji, toteż problemy stanu czytelnictwa i sytuacji, w jakiej obecnie znajduje się literatura i dyscyplina ściśle z nią związana, są przedmiotem refleksji naukowej wielu badaczy, szczególnie rosyjskich, którzy dużo piszą na temat transformacji i zawężania się pola literatury w kilku ostatnich dziesięcioleciach.

W warunkach kryzysowych dokonuje się zazwyczaj analizy wcześniejszego stanu rzeczywistości społeczno-literackiej. Spojrzenie w przeszłość uświadamia badaczom wysoki status piśmiennictwa literackiego we wcześniejszych epokach, kiedy to literatura była obecna praktycznie we wszystkich dyskursach: religijnym, politycznym, filozoficznym, naukowym, itp. „Это [...] создавало эффект «всеприсутствия» литературы, ориентировавший многие социальные практики на книжно-литературные образцы” – czytamy w słowie od redakcji, w wydanej w 2014 roku monografii pt. *Кризис литературоцентризма: утрата идентичности новые возможности*¹.

Zasygnalizowane w tytule monografii zjawisko kryzysowe było przedmiotem wcześniejszych prac badaczy rosyjskich, m.in. Michaiła Berga, Igora Kondakowa, Olgi Turyszewej i innych. Igor Kondakow w swoim artykule opublikowanym na łamach czasopisma „Вопросы литературы” szeroko omawia kryzys literaturocentryzmu w Rosji XX i XXI wieku, stawiając – naszym zdaniem – bardzo trafną jego diagnozę². Przedstawia historię kryzysu/ów literaturocentryzmu, wyodrębniając cztery kryzysy lub, jeśli ktoś woli, cztery fazy tego zjawiska, którego początkiem stała się druga połowa XIX wieku. Wtedy to na pierwszy plan kultury rosyjskiej wysunęła się myśl krytycznoliteracka. Jak twierdzili dziewiętnastowieczni krytycy (od Bielińskiego począwszy), myśl ta – zauważa Kondakow – była skierowana na przekształcanie rzeczywistości, w odróżnieniu od literatury będącej jedynie jej obrazem³. Drugi kryzys literaturocentryzmu przypada na Srebrny wiek. Kondakow łączy go z poczynaniami futurystów, dokonujących eksperymentów słownych, które prowadziły do utraty dotychczasowych sensów przypisanych słowu, oraz ze wzrostem popularności sztuk, nieoperujących słowem (muzyka, malarstwo). Trzecią fazę kryzysu stanowi – zdaniem Kondakowa – silna polityzacja życia w czasach radzieckich, kiedy literaturę podporządkowała sobie ideologia socrea-

¹ *Кризис литературоцентризма: утрата идентичности новые возможности*, отв. ред. Н. Ковтун, Москва: Флинта, Наука 2014, s. 5.

² И. КОНДАКОВ, *По ту сторону слова. Кризис литературоцентризма в России XX-XXI вв.*, „Вопросы литературы” 2008, № 5, s. 5-44.

³ Tamże, s. 23.

lizmu. Zakłóciła ona naturalny rytm jej rozwoju i zmusiła twórców do rezygnacji z własnych wizji i przemyśleń. Wreszcie czwarty okres kryzysowy przypada na czasy współczesne i przejawia się w wizualizacji i informatyzacji kultury, co zdecydowanie przyczynia się do spadku roli literatury w życiu kulturalno-społecznym; literatura (dodajmy – podobnie jak i inne rodzaje sztuk) staje się produktem dzisiejszych mediów – stwierdza kulturoznawca⁴.

Oczywiste jest, iż zarówno pisarzy, jak i literaturoznawców mocno niepokoi spadek zainteresowania literaturą, która nie wytrzymuje konkurencji z kulturą medialną i audiowizualną i ulega swoistej dewaluacji. Jej przejawem jest utrata takich wartości, jak sakralizacja słowa i szczególny status pisarza-proroka.

Автор из пророка, учителя превратился в ремесленника, даже шута, чья задача развлекать публику. [...] Спрос на массовую литературу, писателя-зеваку, наблюдателя, отстраняющегося от собственного текста (а потом и отстраняющего его), становится индикатором кризиса литературоцентризма, утверждением власти рынка, его права определять статус того или иного товара, жеста, события⁵.

O zmniejszającej się roli literatury i dewaluacji filologii pisze rosyjski kulturolog Michaił Berg, który odnotowuje, iż jednym z „indykatorów” utraty przez literaturę swojej wcześniejszej pozycji jest wyraźne zmniejszenie się nakładów „grubych” miesięczników literackich. Natomiast dewaluacja filologii – konstatuje ten autor – jest, między innymi, następstwem wzrostu statusu takich dyscyplin naukowych, jak: socjologia, psychologia, politologia⁶.

W innej swojej publikacji Berg pisze na temat sposobów przewycięzania przez literaturę, niesprzyjającego dla niej stanu rzeczy. Broniąc swoich pozycji, literatura stara się przyswoić sobie przestrzeń komunikacji masowej. Wielu współczesnych twórców zabiega o popularność na forach internetowych, blogach, wkracza do gazet i popularnych czasopism. Berg powiada:

Литературный факт, понимаемый вслед за Тыняновым, как динамический элемент литературной конструкции сместился в область массмедиа, обладающей куда большей и реальной автономией, нежели литературное поле, и куда большим объемом социального, экономического и политического капитала, выставленного для обмена⁷.

⁴ Tamże, s. 43.

⁵ *Кризис литературоцентризма: утрата идентичности...*, s. 6.

⁶ М. БЕРГ, *О статусе литературы*, <http://magazines.russ.ru/druzhba/2000/7/berg.html> [dostęp; 05.10.2015].

⁷ ТЕНЗЕ, *Литературократия. Проблема присвоения и перераспределения власти в литературе*, Москва: Новое Литературное Обозрение 2000, s. 268.

Warto odnotować, że wielu współczesnych pisarzy dąży do tego, by stać się osobami medialnymi, uczestniczyć w programach telewizyjnych i radiowych, występować w składzie jury w konkursach literackich oraz innych akcjach i projektach. Spośród aktywnych pod tym względem pisarzy polskich warto wymienić Justynę Bargielską, Mikołaja Łozińskiego, Sławomira Shuty, Zygmunta Miłoszewskiego, Andrzeja Stasiuka, Szczepana Twardocha i innych. W Rosji do wyjątkowo medialnych osób należą: Borys Akunin, Dmitrij Bykow, Wiktor Pielewin, Zachar Prilepin, Gierman Sadułajew, Tatiana Tołstaja. Działania twórców literatury wspierane są przez różnego rodzaju inicjatywy społeczne i rządowe, przede wszystkim, wyróżnienia i nagrody.

W działaniach na rzecz podniesienia rangi pisarza i literatury istotną rolę odgrywają środowiska naukowe. W ich obronie, a także w obronie samej instytucji literatury występują nie tylko literaturoznawcy, ale też kulturologowie oraz socjologowie, wyrażający zdecydowany sprzeciw wobec obniżania roli twórczości literackiej. Oprócz przywołanych już badaczy warto jeszcze wymienić: Pierre'a Bourdieu, Jerzego Franczaka, Lwa Gudkowa, Borysa Dubina, Konstantina Sokołowa, Nikołaja Chrenowa, a także chińskiego socjologa Czżan Czjana.

Powróćmy jednak do podniesionego przez Kondakowa problemu polityzacji literatury i literaturoznawstwa, o którym pisaliśmy wyżej. Problem ten jest ważny, bowiem stanowi istotny element szerszego zagadnienia, jakim jest kwestia relacji, które zachodzą między literaturą i literaturoznawstwem a władzą. Literatura oraz literaturoznawstwo mogą się pomyślnie rozwijać, kiedy znajdują ku temu sprzyjające warunki, kiedy mogą być obiektem dumy narodowej i wносить znaczący wkład do literatury światowej. Najczęściej jednak na poziomie rozumienia roli literatury i literaturoznawstwa rodzi się konflikt pomiędzy autorami, którzy pragną kultywować wyznawane przez siebie wartości estetyczne oraz etyczne, odkrywać nowe sensy i konfiguracje, a władzą, która wszelkimi sposobami stara się umocnić swoją pozycję i oczekuje poparcia ze strony przedstawicieli różnych sztuk.

Sytuacja konfliktowa nie sprzyja zrównoważonemu rozwojowi obu dziedzin. Toteż pisarze i badacze literatury zmuszeni są uznać władzę panującej ideologii i zadowolić się nie zawsze odpowiadającymi im sposobami zachowania własnej tożsamości za cenę istnienia i rozwoju w warunkach ingerencji władzy w obszar ich działań. Oczywiście, w warunkach konfliktu interesów ważny jest kompromis i jego granice oraz świadomość tego, że każdy specjalista niezależnie od zawodu powinien dążyć do profesjonalizmu, a pisarz i filolog-literaturoznawca powinni kierować się, przede wszystkim, kryteriami artyzmu, nie zaś ideologii w wyborze przedmiotu literackiej prezentacji (pisarz)

oraz przedmiotu badań (literaturoznawca). Ponadto literaturoznawca winien wykazywać się dobrą znajomością kontekstu kulturowego, dążeniem do przekazywania młodemu pokoleniu dobrych tradycji filologicznych, zainteresowań, entuzjazmu i pasji naukowych.

Symptomatycznym i w pewnym sensie prestiżowym pod tym względem zjawiskiem była w drugiej połowie XX wieku „ucieczka” badaczy w obszar struktur tekstowych, inspirowana przez metodologię strukturalizmu. Za jej bezpośrednią przyczynę można uznać motywację pozanaukową, pozwalającą na odcięcie się od ideologii, i jednocześnie wpisanie się w aktualną modę. W literaturoznawstwie amerykańskim takiemu strukturalistycznemu podejściu odpowiadało tzw. uważne czytanie (*close reading*). W okresie postradzieckim w Rosji i krajach wcześniej jej podporządkowanych pojawiła się możliwość otwartego reagowania na problemy społeczne i polityczne, a także możliwość uczestniczenia w procesach przemian i śmiałego wyrażania swoich opinii naukowych. Efektem chęci włączenia się w nową rzeczywistość były badania semiotyczne nad poetyką polemik politycznych, nad mechanizmami, jakie rządzą władzą totalitarną.

W badaniach literaturoznawczych dążenie do przekraczania granic literatury, w szczególności odejście od formalistycznego rozumienia literackości, znalazło swój wyraz w proklamowanym na stronicach czasopisma „Nowoje litieraturnoje obozrenije” „zwrocie antropologicznym”, w Nowym Historyzmie, w socjologii literatury i teorii genderowej w badaniach postkolonialnych, tematologicznych i innych. Owe nowe podejścia zamieniły wcześniejszą „ucieczkę” od tekstu literackiego w ideologię („wulgarny socjologizm”), krytykę socrealistyczną lub filozofię. W ten sposób wykształciła się wymuszona („насильственная”) interpretacja tekstu literackiego – jak ją określa chiński uczony, wiceprezes Chińskiej Akademii Nauk Społecznych oraz prezes Chińskiego Związku Krytyki Literackiej Czżan Czjan⁸. Tego rodzaju interpretacja prowadzi do zniwelowania specyficzności literatury – stwierdza badacz⁹.

Zdaniem Czjana wymuszoną interpretację cechują cztery właściwości. Po pierwsze chodzi o przyswajanie przez literaturoznawców różnego rodzaju nie-literackich teorii, pojęć i terminów z innych dziedzin wiedzy, co w konsekwencji – pisze badacz – prowadzi do oderwania się literaturoznawstwa od literatury. Po drugie – chodzi też o przewagę subiektywnej opinii interpretatora nad oryginalnym sensem tekstu (to z kolei – jego zdaniem – powoduje z góry zamierzoną

⁸ Ч. Цзян, *О насильственной интерпретации*, Октябрь 2014, № 1, <http://magazines.russ.ru/october/2015/1/7ts.html> [dostęp: 03.06.2015].

⁹ Tamże.

interpretację znaczeń i sensów tekstu literackiego). Po trzecie – chiński autor zwraca uwagę na nierespektowanie zasad logiki. Po czwarte – odnotowuje również komplikowanie strategii poznawczej poprzez odwrócenie relacji pomiędzy poznaniem a praktyką. Autor ma tu na myśli sytuację, w której krytyka literacka i teoria literatury nie opierają się na analizie tekstu, lecz na dominującej teorii i subiektywnych wnioskach. W odróżnieniu od badaczy europejskich Czjan uważa, że posługiwanie się literaturoznawstwem teoriami z innych dziedzin wiedzy dotyczy w szczególności literaturoznawstwa zachodniego. Jego zdaniem prawie wszystkie teorie literaturoznawcze, oprócz formalizmu i Nowej Krytyki, tworzyły swój system, wykorzystując założenia teoretyczne z innych dziedzin, niemających żadnego związku z literaturą. Wyraźnie ujawniło się to w ostatnich dziesięcioleciach na tle poważnych zmian politycznych, ekonomicznych oraz kulturowych. Współcześnie literaturoznawstwo wykazuje coraz większą zależność od innych nauk, które stały się głównym motorem jego rozwoju. Po pierwsze – konstatuje Czjan – współczesne literaturoznawstwo zwraca się ku filozofii, historii, lingwistyce i innym tradycyjnym naukom. Szczególnie ważnym bodźcem dla literaturoznawców stała się filozofia, która wybrała literaturę jako dogodny miejsce dla rozprzestrzeniania swoich idei. Chiński badacz powołuje się na Jacques'a Derridę, przyznającego się, iż rozwija swoją teorię dekonstrukcji w drodze „wykorzystania” tekstu literackiego, bądź własnej analizy tekstu literackiego.

Czjan wskazuje też na nowopowstające teorie, których bazą są główne sfery życia politycznego, społecznego i kulturalnego. Teorie te służą różnorodnym przekonaniom i ruchom społecznym, m.in. takim, jak: genderyzm, feminizm, postkolonializm. Ponadto silnym orężem współczesnego literaturoznawstwa stały się – twierdzi Czjan – pewne teorie i metody nauk przyrodniczych (dzięki swojemu uniwersalizmowi i precyzyjności). Semiotyka wykorzystuje matryce matematyczne, krytyka ekologiczna – pojęcie „chaotycznej teorii”. Punktem wyjścia dla teorii przestrzeni są kategorie fizyki i astronomii (czas, przestrzeń). Wszystkie te teorie w wielu wypadkach różnią się od teorii literatury, w szczególności od krytyki literackiej. Dlatego też nowa krytyka poszukuje teorii spajających owe pozaliteraturoznawcze teorie z literaturoznawstwem, czemu służy zmiana dyskursu, przekształcenie dyskursu literaturoznawczego w dyskurs nie zawsze wyrażający intencje autorskie, lecz odpowiadający teoriom spoza pola literatury i literaturoznawstwa. Temu celowi służy też dekonstrukcja oryginalnej struktury tekstu, wprowadzanie pojęć i terminów z teorii pozaliteraturoznawczych. Czjan uważa, że pozaliteraturoznaw-

cze (внеполевые) teorie, oderwane od literatury, nie mogą z jednej strony dać właściwej interpretacji, z drugiej zaś nie są interpretacją literaturoznawczą¹⁰.

Jednakże badacz nie ukrywa faktu, że wykorzystywanie teorii z innych dziedzin ma też swoje pozytywne strony: otwiera nową przestrzeń teoretyczną i przeciwdziała skostnieniu literatury i literaturoznawstwa. Nie można jednak zapominać o tym, że rozwój teorii zależy od wewnętrznej energii, czyli od praktyki literackiej i od doświadczeń literaturoznawców – przypomina autor. Całkowita zaś zależność literaturoznawstwa od zewnętrznych wobec niego teorii jest, jego zdaniem, dowodem na osłabienie potencjału twórczego dyscypliny. Czjan podkreśla, że w ciągu ostatniego stulecia stare teorie zamieniano nowymi: racjonalizm – irracjonalizmem, antropologizm – scjentyzmem, modernizm – postmodernizmem. Liczne teorie, mające za zadanie uratować literaturoznawstwo, faktycznie nie spełniły swojego zadania – twierdzi chiński socjolog¹¹.

Innego zdania jest Maria Litowskaja, która uważa badania interdyscyplinarne za jeden ze sposobów przewycięzania kryzysu literaturoznawstwa¹². W pełni aprobuje zasadność użyczenia wiedzy filologicznej innym dyscyplinom naukowym i *vice versa*. Podobnie zresztą jak Czjan, uważa ona, że w ciągu dwóch ostatnich dekad filologia chętnie odpowiadała na propozycje różnych dyscyplin humanistycznych i konsekwentnie dostarczała materiału do badań regionalnych, postkolonialnych, genderowych i innych.

Możliwość wyjścia z kryzysu, a może raczej przetrwania go, Litowskaja upatruje przede wszystkim w naukowym eskapizmie i niedemonizowaniu tendencji kryzysowych, które miały przecież miejsce na różnych etapach rozwoju literatury i literaturoznawstwa. Autorka omawianego studium zachęca do tego, by nie zrażać się i „robić swoje”. W rzeczy samej w większości krajów filolodzy prowadzą intensywne badania naukowe; odbywają się liczne dyskusje, seminaria, sympozja i konferencje, pojawiają się interesujące publikacje. I wreszcie to, o czym wspomniano na początku niniejszej publikacji, obecnie istotne znaczenie ma popularyzacja literatury oraz wiedzy filologicznej.

Jedną z zauważalnych i wywołujących zadowolenie gremiów filologicznych tendencji literackich jest stopniowy powrót do klasyki oraz jej reinterpretacja. Jako jeden z przykładów może posłużyć książka petersburskiego uczonego Borysa Awierina, która zawiera wiele artykułów poświęconych

¹⁰ Там же.

¹¹ Там же.

¹² М. ЛИТОВСКАЯ, *Кризис института литературы: очаги сопротивления*, „Toronto Studies Quarterly” 2015, № 53, s. 376.

twórczości wybitnych pisarzy rosyjskich: Lwa Tołstoja, Iwana Gonczarowa, Nikołaja Niekrasowa, Antona Czechowa, Aleksandra Błoka, Andrieja Biełego, Nikołaja Remizowa, Nadieżdy Teffi, Marka Ałdanowa, Anatolija Marienhofa, Władimira Nabokowa i Andrieja Bitowa¹³.

Książka składa się z trzech części: pierwsza z nich to *Epoka klasyków*, zawierająca m.in. artykuły na temat autobiograficznej trylogii Lwa Tołstoja, powieści Iwana Gonczarowa (oryginalna interpretacja postaci Obłomowa jako nauczyciela życia), zbioru opowiadań Antona Czechowa *Sala nr 6 (Палата № 6, 1892)*. Druga część wydania prezentuje literaturę XX wieku. Otwiera ją praca o charakterze komparatystycznym i intertekstualnym *Błok i Thomas Carlyle* (napisana we współautorstwie z Nadieżdą Dożdikową). W kolejnym tekście omawia autor problem języka wspomnień powieści A. Biełego *Kocio Letajew (Котик Лемаев, 1914-1915; wydanie odrębne 1922)*. Napisany we współautorstwie z Elisabeth Nitrauer artykuł o prozie Teffi dotyczy specyfiki satyry i humoru w twórczości pisarki-humorystki. Problem autobiografizmu Aleksieja Remizowa przedstawia artykuł napisany z udziałem Ingi Daniłowej. Kwestie recepcji artystycznej oraz reguły czytania omówiono w artykułach poświęconych powieściom *Dar (Дар, 1937)* i *Lolita (Лолита, 1955)*. Problem bohatera autobiograficznego jako eksperyment z „ja” autorskim przedstawia tekst zatytułowany *Nabokow i Łużyn. (Набоков и Лузин)*. Podobną tematykę podjął badacz w artykule *Autor i bohater w powieści „Patrz na te arlekin!” (Автор и герой в романе «Смотри на арлекинов!»)*. Tę samą powieść prezentuje Awierin w artykule *Gogol i Nabokow: Komedia Rewizor w powieści „Patrz na te arlekin!” (Гоголь и Набоков: Комедия «Ревизор» в романе «Смотри на арлекинов!»)*. Wiele trafnych uwag zawiera artykuł prezentujący Nabokowa – literaturoznawcę. Problemy pamięci i wspomnienia zaprezentowano w tekstach: *Wola i prawo Mnemosyne (Воля и закон Мнемозины)* i *Wspomnienie jako sjużet: Biblia – Puszkina – Nabokow (Воспоминание как сюжет: Библия – Пушкин – Набоков)*

Pisane w różnym czasie artykuły są frapujące szczególnie dla filologów, otwierają one bowiem nowe stronicze życia i twórczości pisarzy-klasyków. Podobne badania podejmuje literaturoznawcy w odniesieniu do życia i działalności naukowej takich postaci, jak Michaił Bachtin, Dmitrij Lichaczow, Jurij Łotman i inni. Współczesne publikacje dzieł klasyków i powrót do dobrych tradycji interpretacji filologicznej stanowią, naszym skromnym zda-

¹³ Б. АВЕРИН, *От Толстого до Набокова. Из истории русской литературы*, Санкт-Петербург: Издательство имени Н. И. Новикова 2014.

niem, owocny załączek, z którego zrodzić się może tendencja do odradzania się ambitnej literatury i ambitnego, wychodzącego z gąszczy przeróżnych teorii, literaturoznawstwa.

Podjęmowane inicjatywy świadczą o tym, że mimo sytuacji kryzysowej literatura jest wciąż obecna w przestrzeni społeczno-kulturowej, w szczególności akademickiej. Świadczą o tym także liczne badania literaturoznawców polskich nad literaturą rodzimą i obcą.

BIBLIOGRAFIA

- АВЕРИН Б.: *От Толстого до Набокова. Из истории русской литературы*, Санкт-Петербург: Издательство имени Н. И. Новикова 2014.
- БЕРГ М.: *Литературократия. Проблема присвоения и перераспределения власти в литературе*, Москва: Новое Литературное Обозрение 2000.
- БЕРГ М.: *О статусе литературы*, <http://magazines.russ.ru/druzhba/2000/7/berg.html> [dostęp: 05.10.2015].
- КОНДАКОВ И.: *По ту сторону слова. Кризис литературоцентризма в России XX-XXI вв.*, „Вопросы литературы” 2008, № 5, s. 5-44.
- Кризис литературоцентризма: утрата идентичности новые возможности*, отв. ред. Н. Ковтун, Москва: Флинта, Наука 2014.
- ЛИТОВСКАЯ М.: *Кризис института литературы: очаги сопротивления*, „Toronto Studies Quarterly” 2015, № 53.
- ЦЗЯН Ч.: *О насильственной интерпретации*, Октябрь 2014, № 1, <http://magazines.russ.ru/october/2015/1/7ts.html> [dostęp: 03.06.2015].

KRYZYS LITERATURY I LITERATUROZNAWSTWA ORAZ PRÓBY JEGO PRZEZWYCIĘŻANIA

Streszczenie

Niniejszy tekst zawiera przemyślenia na temat współczesnego kryzysu literatury i literaturoznawstwa. Szczególną uwagę zwrócono na spadek społecznego zainteresowania literaturą, a co za tym idzie, obniżenie rangi literaturoznawstwa jako dyscypliny naukowej. Powołując się na prace rosyjskich i zagranicznych badaczy wskazano przyczyny kryzysu literaturocentryzmu oraz poddano analizie próby przezwyciężania patowej sytuacji.

КРИЗИСНОЕ СОСТОЯНИЕ ЛИТЕРАТУРЫ И ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЯ
И ПОПЫТКИ ЕГО ПРЕОДОЛЕНИЯ

Р е з ю м е

Предмет настоящей статьи составляет рефлексия по поводу современного кризисного состояния института литературы и тесно с ней связанной научной дисциплины – литературоведения. Особое внимание уделяется сегодняшнему понижению интереса к литературе и литературоведению. Ссылаясь на работы российских и зарубежных исследователей, автор указывает на причины кризиса „литературоцентризма”, а также анализирует попытки противостояния патовому положению.

CRISIS OF LITERATURE AND LITERARY STUDIES
AND WAYS OF ITS OVERCOMING

S u m m a r y

The paper reflects upon the contemporary crisis situation in *literature* as an institution and in Literary Studies as a discipline closely related to it. Special emphasis is made upon a dramatic decline in a taste for literature and Literary Studies. Referring to Russian and foreign scholars, the author states the reasons why literature no longer remains a central agency of acculturation and reality production. Along with it, she analyzes attempts to break the afore-said stalemate.

Słowa kluczowe: kryzys literatury jako instytucji; kryzys literaturoznawstwa; kryzys literaturocentryzmu.

Ключевые слова: кризис института литературы; кризис литературоведения; кризис „литературоцентризма”.

Key words: crisis of literature as an institution; crisis of Literary Studies; crisis of literature as a central cultural agency.